

Українська весна-2019. Роздуми на політичні (і не тільки) теми

Свої матеріали я пишу, економлячи папір, на колишніх роздруковках. І ніби не випадково саме сьогодні для цієї чернетки випали листки з інтерв'ю п'ятирічної давності. Прочитую його початок.

«Кор. — В інавгураційній промові П. Порошенко наголосив на важливих моментах: парламентсько-президентська республіка, унітарність держави, розвиток самоврядування, Конституція, дострокові вибори... Як Ви це сприймаєте?»

О. М. — Цілком позитивно. Це справді те, що відкриває перспективу стабільності суспільства і перспективу розвитку країни. Перераховані Вами новачки — суть того, що Соцпартія відстоює з часу свого заснування, що було метою партії завжди, а півтора десятка років тому виражено в нашому гаслі «Збудуємо Європу в Україні!».

Можна буде згодом оцінювати зміст кроків Президента, зв'язаних з реалізацією сказаного, але фактом є те, що вперше в Україні глава держави не маніпулює загальними, а відверто говорить про кроки, які треба здійснити для реформування держави, розпочинаючи з реформування системи влади. Це викликає повагу».

Найшвидше минає час. Наш час. Нехай би П. Порошенко ще раз прочитав ту свою промову. «Практика — критерій істини», — висловився майже 100 років тому один розумний чоловік. Практика підтвердила, що Президент діяв протилежно заявленим намірам. І одержана ним оцінка від нинішніх виборів — закономірний наслідок відмови від обіцяного. Адже Президент перебрав на себе функції монарха. Нехай керованого зовні, але для внутрішнього «вжитку» — таки монарха. З парламентсько-президентською формою правління це не узгоджується. В демократичній республіці (так за Конституцією) роль царя не передбачена. І справа ж то не тільки у формі, а в суті такої влади. Як би хто не намагався піднести її досягнення («... більше зроблено, ніж усіма його попередниками за чверть століття...»), люди оцінюють результат за власним становищем. Оцінюють і вимагають зміни... курсу країни. Саме цей висновок маємо робити всі, бо роки незалежності показали: дотеперішній курс при персональних змінах владного режиму залишається незмінним. Він невблаганно веде до зuboжіння українців, до прірви між владою і громадянством, між людиною і державою. Веде до знищення країни.

Те, що Україна уже давно не суб'єкт міжнародного життя, відомо. А світ глобалізований, він динамічно змінюється. Відбуваються доволі бурхливі зміни у відносинах між впливовими державами і всередині міждержавних утворень. Політика тісно пов'язана з економікою і бізнесом. Раз по раз на поверхню політичного життя спливають важливі фрагменти: безвіз, «Північний потік», спроба змінити президента Венесуелі, взаємини США й ЄС, ставлення до санкцій щодо РФ, наростаючий вплив Китаю... Бути при цьому Україною розмінною картою, обставиною, на котру інколи доводиться зважати... непризливо. Йдеться не про ренессанс. Це річ важлива, але похідна. Важливіше, що Україна про-

валюється до дна цивілізаційного процесу. Провалюється в усіх складових образі держави: економіки, політики, суверенності, демократії, якості життя людей, демографії, стану науки, освіти, медицини, соціальної сфери. Причому ніяких об'єктивних підстав для цього немає. Є лише суб'єктивна причина, — аморфність політичної системи і безтолкове управління як наслідок реакційної влади.

Нам нарешті пора поставити державою і так, щоб це відчули наші люди, співгромадяни. Коли ж вони відлучені від державних справ, не впливають на владу, не відчувають захисту від держави, то свою патріотичність (при нагоді) можуть хіба що імітувати. Це стосується і місцевих, і загальнодержавних справ. Долучення до них потребує відповідної процедури, порядку, традиції. Можна, звичайно, пишати демократією на віче часів Київської Русі, киданням шапок на Січі, але час тепер інший. Європейські країни давним-давно засвоїли потребу і процедуру референдумів, а ми все не можемо спромогтис на необхідні для того закони. Прості, треба сказати, закони. Потреба в них озвучується, як правило, при зміні влади. І швидко про неї забувають. Ясна річ, не випадково забувають.

Яскравий приклад. Режим (уже, вважай, попередній) нав'язав запис у Конституції про ЄС і НАТО. Можна було б зауважити про політико-юридичну безглуздість такого кроку, ніде подібні речі в Конституції не передбачаються, або хоч би заглянути в текст Основного Закону. Там, у ст.17 записано про неможливість розташування на території України іноземних військових баз. «А ми ж того і не передбачаємо», — заперечить запаланий «патріот». — А як же тебе НАТО захищатиме? — годилося б відповісти, — йдеться ж не про, умовно, Люксембург, а про велику територію. Та й хто нас тоді питатиме? Он при руйнуванні берлінської стіни обіцянки давалися, що НАТО на схід не розширюватиметься, а сьогодні в Польщі є бази. До того ж запис записом, а подібні речі вирішувати можна лише референдумом. Сьогодні, коли йдуть військові дії, можливо, і позитивно люди відповіли б на запитання: «Чи ви хотіли б, щоб Україна була членом НАТО?». А коли б питання поставити точніше: «Ви згодні, щоб НАТО було в Україні?», навряд чи відповідь була б однаковою. Уявімо, сусід сусіда запитав би про подібну охорону свого господарства. Ясно, що охоронцю і платити треба, і дечим поділитися (приміщення, земля). Господар, скоріш за все, додумався б, що оборонятися треба самому (а приклад наш останнього п'ятиріччя це підтверджує), дбаючи про власні засоби, не відмовляючись при тому від співпраці з НАТО, як це роблять інші країни.

А чи розраховують на нас в ЄС і НАТО, чи ждуть там? І якими будуть ці утворення тоді, як Україна досягне їх-

ніх стандартів? То ж для деякого з наших «пронатівців» годиться поки що примовка: «обіцянка — цяцянка, а дурнику — радість».

До речей серйозних, стратегічних треба і підходити відповідно. Всі ж то добре розуміють, що членство в НАТО — інтерес не наш, а суб'єктів геополітики, а наші політичні маніпулятори вдаються до «все чисто», що не йдеться про потребу комусь «підлізти» під сусідів (керуваних сьогодні, правда, не нашими друзями). А трапиться щось, окошиться все на українцях. Це примітивна аргументація? Можливо. Але вона правдива.

Остання політична кампанія показала, що Україна розривається зусиллями маніпуляторів з президентськими клейнодами. Шарпання то на Схід, то на Захід уже привело до відцентрованих настроїв. І поки є твереза середина суспільства, треба усіма можливостями його «зшивати», опираючись на позаблоковий нейтральний статус країни, дбаючи про її оборонну спроможність. Сумнівне членство сили не додає, авторитет країни не зміцнює. Рахуються з сильними, це давно відомо.

Новому керівництву держави не вдається відмовчатись про проблему Криму, як це робили ті, хто здав (чи продав) нашу територію. Висловами на зразок «кримнаш» обійтися далі не можна. А оскільки юридично (і за міжнародним правом) він таки нашим і залишається, треба шукати поки що економічні методи впливу на нашу кримську територію, на наших там громадян. Економічні, а не емоційні методи управління не можуть зводитися до блокування водопостачання, підриву ЛЕП, збиткування над людьми на блокпостах тощо. З економіки виникне розв'язок загальної проблеми. Готового рецепту того ніхто сьогодні не дасть. Цілком можливо, що розв'язок забезпечуватиме наступне покоління, згадуючи далеко не «незлим тихим словом» тих, хто «патріотично» гонив територію України.

Ситуація з Донбасом також зайшла в глухий кут. Спостерігати за тим, що диктують нам — своїй колонії — гравці геополітики, далі не можна. Найперше тому, що там гинуть люди. Парадокс в тому, що з обох боків гинуть співгромадяни. Чому безглузда допустили в 2014 році, нова влада мусить розібратися і «воздати» кожному за його заслугами. Але тим лише розкривається початок багатьох складних проблем.

Способи їх вирішення ми безлічі разів, починаючи з 2014 року, пропонували тоді, як Україна досягне їх-

українській владі. Можливо хоч тепер у П. Порошенка знайдеться час прочитати те, що потрібно було зробити давно. Шкода, що час не просто втрачений, а ще й тому шкода, що з кожного його хвилиною (днем..., роком) складнощі наростають. Тепер не лише йдеться про припинення вогню, розведення ворогуючих, контроль над східним нашим кордоном. Йдеться про пошук умов об'єднання людей, міри покари і прощення, адаптації до нового життя одних і других, амністії, розмінування території, відновлення виробництва і багато чого іншого. Доведеться їхати на Донбас і шукати спільно вихід із пекла. До кого їхати? До людей. А якщо вони довіряють комусь говорити від їхнього імені, то до тих і їхати. Це нереально? Недостойно? Тоді порадьте щось інше, крім «параду перемоги» на Красній площі чи перейменувань тамтешніх міст, вулиць, або демонстрування томосу і т. інш.

Універсальний шлях для розв'язання цієї та багатьох інших ситуацій — в зміні політичної системи, в розвитку, найперше, самоврядування європейського типу. Крім багатьох позитивних наслідків, це ще й безумовне, але по-українськи, виконання Мінських домовленостей щодо статусу території. Його треба змінювати, але однаково для всіх територій України. Якби такі ініціативи прозвучали від української влади в 2014 році, інакшими за змістом та результативністю були б дискусії в Мінському чи «норманському» форматі.

Керована зовні влада діяла у визначених їй рамках. Напевно це обмежувало її можливості. Але ж і зусиль ніяких не спостерігалося, щоб пояснити «кураторам» помилковість їхньої геостратегії. Вона і їм через певний час вилізе боком, а Україну вже сьогодні заганяє в стан колонії з багатотисячними жертвами людей в ім'я свободи і незалежності (так є для внутрішнього осмислення), для збереження кровопролиття (як обґрунтування чужих стратегічних інтересів). Інтересів, які жодним корисним чином не стосуються України і українців, але обстоюються за їхній рахунок, дорогою ціною.

Певну свободу дії для владних інститутів гарантує зміна політичної системи, відображення її в Основному Законі. На його основі треба швидко ухвалювати закони про вибори і про референдуми. Хуторянство попередніх президентів та підлабузництво відомих партій і їх депутатських фракцій привело до того, що згадані закони досі не стали навіть предметом розгляду, хоча потреба в них визначена Конституцією. Четверть століття, на догоду «месямі» і «царям», не виконуються вимоги Конституції! Корислива жадаба влади затуманювала їм розум. Адаже врешті-решт правильним рішенням референдуму можна захиститися і від зовнішнього тиску. Так само, знайти вихід із внутрішніх проблем, місцевого рівня в тому числі. Покажемо в цьому сенсі був приклад 1991 року. Коли Л. Кравчуку у Біловезьку пушу зателефонував М. Горбачов (йому, напевне, дійшло, що внаслідок його ж маніпуля-

цій він став нікому не потрібним) зі словами (приблизно): «То Ви ж зберігаєте Союз?», Л. Кравчук відповів: «А куди я подіну рішення референдуму?».

Саме волею народу слід освячувати рішення принципового, стратегічного значення, проводячи попередньо роз'яснення, дискусії, конференції, диспути... Позбавивши перед тим вельми зацікавлених у певному результаті можливості підімити думку людей підасовкою голосів (чи протоколів), як це було під час «брехерендуму» 1990 року за часів правління О. Волкова. Вибачте, Л. Кучми. Реально це, вкотре повторю, при зміні системи влади, коли волевиявлення людей в такий спосіб стане традицією, нормою суспільного життя. Коли владу здійснюватиме не чергова «команда» зверхника, а дозволимо собі таке визначення, — державна команда. В ній мають бути не друзі (в т. ч. любі), куми, земляки тощо, а державні діячі за означенням, оскільки вони (ти, він, вона) здійснює державну політику. Політику єдину, яка відповідає національній ідеї. А сама ідея визначена ст.1 Конституції України, розширених хіба щодо мети існування держави: «зміцнення, захист і розвиток України суверенної, демократичної, соціальної і правової держави, головне завдання якої — забезпечення прав і свобод людей, послідовне зростання якості їх життя, входження України в число найуспішніших країн світу».

Очевидно, і Президенту, і депутатам, і уряду діяти слід в напрямку цієї мети, вважаючи її основою, загальним відносно всіх інших деталей.

Адже практика років незалежності ще і ще раз довела, що влада раз по раз займалася чимось частковим (нерідко з меркантильними цілями), не збагнувши загального. Це закінчувалося бідою. Так «вилізли» на поверхню наслідки приватизації і переміщення суспільства в період капіталізму периферії (хоч ніхто капіталізм як лад не прогнозував, а люди його собі не вибирали). Так сталося з розвалом системи господарювання на землі, внаслідок чого знищене село, а Україна купує м'ясо, молоко, цукор (!) і інші в Польщі, Білорусі і деінде. Так вийшло з роздержавленням енергетики, використанням вуглеводнів та інших природних ресурсів. В управлінні не може бути успіху, добрих наслідків у конкретному, якщо не уявляєш загального. Це не лише філософське визначення, це теорія, підтверджена нашою гіркою практикою.

Подивімося наші багаточисельні і на всіх каналах TV політичні шоу. Там виявляється предметом дійства є конкретика, деталь, суєтні речі. Для того і потрібні політехнологи, вчені з політичних наук (що це таке, хтось пояснить? Можливо, в АН винайшли такий сектор науки для людей, що ніде і ніколи нічого не робили самі, але здатні коментувати будь-що і як завгодно. Точніше, залежно від того, хто платить чи на якому гранті сидить коментатор).

У компас державного управління треба повернути філософію та соціологію,

піднявши роль цих секторів серйозної науки. «Хто добре мислить, той правильно діє», сказав згаданий на початку публікації чоловік. Причому здатні мислити, а не просторікувати, в Україні є. Згадав би хоч А. В. Єрмолаєва, В. Ю. Карасьова, Є. М. Мураєва, О. І. Юшика, М. О. Шульгу, Ю. А. Михальчишина, М. В. Томенка, В. Ф. Скларова. Не всі вони мої, так би мовити, симпатичні, не всі увінчані лаврами та дипломами, але здатні бачити проблему в комплексі, суспільство і державу в розвитку. З таких потрібно створювати своєрідний інтелектуальний центр, щоб уберегти, скажімо, нового Президента від волонтаризму та посягання на всезнайство. Це стара, регресивна традиція.

У деяких висловлюваннях В. Зеленського відчувається бажання розірвати традицію, що склалася. Маю на увазі його фразу щодо переміщення адміністрації. Якщо це супроводжуватиметься і скороченням штату та витрат на нього, посилення парламентсько-президентського статусу республіки, то чом би й ні? У 1994 році я пропонував Л. Кучмі скористатись досвідом угорців, де в одному архітектурному комплексі розміщені президент, парламент і уряд. Звести аналогічну споруду можна було за Маріїнським паладом, над Дніпром. У Президента інше було на умі. Тепер же ситуація... не до урядових споруд. А переміщення, гадаю, можливе. Глава держави міг би зайняти Маріїнський палац, його секретаріат — приміщення Міністерства охорони здоров'я. Вулиця Банкова збудована б залив тинів і автобусів та ЗАКів з гвардійцями, стала би вільною для киян і гостей столиці. Нинішнє приміщення АП могло би зайняти Міністерство освіти і науки, демонструючи владою всім, що є провідним у внутрішній політиці держави. А відомство охорони здоров'я перемістилося б на Проспект Перемоги, поближе до своїх лікарських, наукових та освітніх закладів. Серед них, до речі, легше було б знайти і українського, по суті, міністра.

Можливо, при такій локації Президенту у парламенті скоріше вдалося б знайти спільну мову щодо відображення в Конституції необхідного змісту політичної системи, погодивши потребу запровадження Установчих зборів. (Це є в проекті, обнародованому вже скоро шість років тому, як розділ про захист Конституції: представництво усіх регіонів разом з народними депутатами, майже 3500 чоловік. Вони збираються раз на рік, перед ними звітує (виступає з посланнями) Президент, вони лише мають право вносити зміни до Конституції, підготовані за необхідною процедурою парламентом, ухвалювати за необхідності рішення про дострокові вибори тощо.)

Головне ж при таких новаціях, — захист Конституції, стабільність політичної системи, котра функціонує під контролем народу, при участі в політичному житті кожного.

Олександр МОРОЗ.